

Regionkontor Landbruk

Lørenskog

Oslo

Rælingen

Landbrukets tiltaksstrategier for Lørenskog, Oslo og Rælingen 2025 – 2028

Utkast

19. april 2024

Bilder:

Kyr på ravinebeite ved Jahr i Rælingen, RKL

Lukket hogst ved Feiringseter, Erling Bergsaker

Innledning

Landbrukets tiltaksstrategier er et styringsverktøy til hjelp i senere saksbehandling, og ved utforming av årlige veiledere for de ulike tilskuddsordningene.

Kommunene har fått tildelt ansvaret fra staten å forvalte flere tilskuddsordninger innenfor jord- og skogbruk. Det er stortinget som har vedtatt ordningene, på bakgrunn forslag fra regjeringen etter jordbruksavtalen mellom staten og fagorganisasjonene.

Tiltaksstrategiene samler de ulike tilskuddsordningene kommunen forvalter i landbruket. For jordbruket gjelder dette:

- SMIL – hjemlet i [forskrift for spesielle miljøtiltak i jordbruket](#)
- Drenering – hjemlet i [forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord](#)
- Utvalgte kulturlandskap – hjemlet i [forskrift om Utvalgte kulturlandskap i jordbruket mm.](#)
- Lokal kulturlandskapspris

For skogbruket gjelder det:

- Nærings- og miljøtiltak i skogbruket – hjemlet i [forskrift om miljøtiltak mv. i skogbruket](#)
- Skogbruksplanlegging – hjemlet i [forskrift om skogbruksplanlegging med miljøregistreringer](#)

Med unntak av midlene til kulturlandskapsprisen, fordeler Landbruksdirektoratet de lokale tilskuddsmidlene til Statsforvalterne, som igjen fordeler dem videre til kommunene etter prioriteringer og mål i de regionale miljø- skog- og klimaprogrammene for Oslo og Viken. Hver tilskuddsordning har sin tilskuddspott, som er felles for de tre kommunene. Tilskuddene fordeles til tiltak i tråd med prioriteringene i dette dokumentet. Landbrukskontoret skal arbeide for at midlene blir rettferdig fordelt mellom de tre samarbeidskommunene.

I tillegg til de aktuelle forskriftene for tilskuddsordningene, er det brukt følgende styrende dokumenter og planer i utarbeidelsen av strategiene:

Lokale og regionale planer og rapporter

- Regionalt miljøprogram for jordbruket i Oslo og Viken 2023-2026
- Landbruksstrategi 2021–2030 for Viken fylkeskommune
- Oslo kommunes klimastrategi for 2030
- Handlingsplan for biomangfold (Oslo), byråds sak 1080/23
- Forskrift om regionale miljøkrav i jordbruket, Oslo og Viken
- Temaplan landbruk for Lørenskog 2017-2028
- Kommunedelplan landbruk Rælingen 2016-2027
- Handlingsplan for skogbruk i Oslo og Viken 2021-2025
- Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv
- Landskapsutvikling i bynære områder, rapport for vitalisering av kulturlandskapet i Lørenskog, Oslo og Rælingen

Nasjonale planer

- Nasjonalt miljøprogram 2023-2026
- Landbrukets klimaplan
- Klimakur 2030
- Bekjempelse av fremmede skadelige organismer, tiltaksplan 2020-2025
- Plan for restaurering av våtmark i Norge (2021-2025)
- Nasjonal pollinatorstrategi

Innhold

1	JORDBRUKET	3
1.1	SPESIELLE MILJØTILTAK I JORDBRUKET (SMIL)	3
1.1.1	FORURENSNING OG KLIMA	3
1.1.2	KULTURLANDSKAP	5
1.1.3	KULTURMINNER OG KULTURMILJØER	8
1.1.4	PLANLEGGINGS- OG TILRETTELEGGINGSTILTAK	9
1.2	DRENERING	10
1.3	SÆRTILTAK FOR KULTURLANDSKAPET	11
1.3.1	UTVALGTE KULTURLANDSKAP	11
1.3.2	KULTURLANDSKAPSPRIS	12
1.4	JORDBRUKET – OVERSIKT OVER SATSER OG PRIORITERINGER	12
2	SKOGBRUKET	14
2.1	NÆRINGS- OG MILJØTILTAK I SKOGBRUKET (NMSK)	14
2.1.1	SKOGKULTUR SOM NÆRINGS- OG MILJØTILTAK	14
2.1.2	VEIBYGGING	15
2.1.3	MILJØTILTAK I SKOG	16
2.1.4	HENSYNSFULL DRIFT	17
2.1.5	ANDRE TILTAK I SKOGBRUKET	18
2.2	SKOGBRUKSPLANLEGGING MED MILJØREGISTRERINGER	19
2.2.1	SKOGBRUKSPLANLEGGING	19
2.3	SKOGBRUKET – OVERSIKT OVER SATSER OG PRIORITERINGER	21
3	PRIORITERING OG SAKSBEHANDLING	23
3.1	PRIORITERING OG TILSKUDDSSATSER	23
3.1.1	SMIL	23
3.1.2	DRENERING	23
3.1.3	KULTURLANDSKAPSPRIS	23
3.1.4	NMSK	24
3.2	RETNINGSLINJER FOR SAKSBEHANDLING	24
3.2.1	SØKNADSRIST OG PUBLISERING	24
3.2.2	VURDERING AV SØKNAD	24
3.2.3	BEHANDLING	24
3.2.4	VILKÅR OG FORBEHOLD	25
3.2.5	UTBETALING OG KONTROLL	25

1 Jordbruket

Nasjonalt miljøprogram 2023-2026, setter retningen for landbrukets miljømål. De 13 miljømålene for landbruket som er nevnt der, legger derfor premissene både for regionale miljøprogram, og regionale og kommunale landbruksstrategier.

Jordbruket i vår region er viktig for nasjonal selvforsyning, og i den regionale landbruksstrategien 2021-2030 for Viken fylkeskommune, er det satt som overordnet mål å øke selvforsyningsgraden basert på norske ressurser i regionen. Det er også satt som mål å styrke og utvikle primærnæringene, slik at (tidligere) Viken kan bli en foregangsregion i det grønne skiftet, basert på biologiske ressurser.

I øvrige planer og strategier ser vi også et stadig økende fokus på selvforsyning og «det grønne skiftet». Et viktig punkt som går igjen er forbedring av matjorda, både med karbonbinding, og forbedret jordstruktur. Det er også et stadig økende krav at jordbruket skal få kontroll på utslipp av klimagasser og avrenning av næringsstoffer til vann.

1.1 Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er hjemlet i *forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket*. Forskriften har som formål å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Landbrukets tiltaksstrategier er en slik strategi. Forskriften gir mulighet til å sette lokale føringer for prioritering av tilskudd, ut fra lokale behov og utfordringer. Den har også noen begrensninger, som at tilskudd kun kan tildeles tiltak som faller inn under forskriftens virkeområde.

1.1.1 Forurensning og klima

SMIL-forskriften åpner for å gi tilskudd til tiltak som bidrar til å hindre eller redusere forurensning eller risikoen for forurensning fra jordbruket.

Forurensning fra jordbruket kan komme både i form av næringsalter, partikler og plantevernmidler på avveie, og utslipp av klimagasser.

Økt innhold av organisk materiale kan gjøre jorda mer motstandsdyktig mot klimaendringer og bidra til å redusere klimagassutslippene. God jordstruktur, og et friskt jordliv er med andre ord svært viktig for jordas håndtering av klimagasser.

1.1.1.1 Bakgrunn

Det kommer til å bli, og har allerede blitt, hardere nedbør. Dette fører øker sannsynligheten for både partikler, plantevernmidler og næringsalter som på avveie. Vassdragene under marin grense er spesielt utsatt for avrenning, og dette gjelder for alle våre kommuner. Jorderosjonen kan forekomme fra punkter hvor det er ødelagte drenerør eller erosjon rundt kummer og rørutløp, gamle hydrotekniske anlegg, underdimensjonerte rør, manglede utløp, kummer eller avskjæringsgrøfter.

Dersom det er god struktur i jorda med porer som transporterer luft og vann og det vokser planter som tar opp overskudd av næring og bedrer infiltrasjonen i jorda er sannsynligheten liten for frigjøring av metan eller lystgass, mens vannmettet jord slipper ut mer klimagasser.

Intensivt drevet jordbruksjord kan fort bli tilført for mye lett tilgjengelig nitrogen og for lite karbon. Intensiv jordbearbeiding som dyp pløying og høstpløying, reduserer karboninnholdet i jorda

ytterligere. Store maskiner og tidvis vått vær øker jordpakkingen, som forsterker jordas utfordringer, også med utslipp av klimagasser. Tap av jordkarbon reduserer både matjordas produksjonsevne, og jordas evne til holde på næringsstoffer og partikler. Slik avrenning fra jordbruksarealer skaper store problemer for blant annet Oslofjorden.

Karbonlagring i jord er en måte å redusere innholdet av CO₂ i atmosfæren på. Det har mye å si for karbonlagring i jord at det vokser planter på jorda da det er disse som via fotosyntesen binder CO₂ fra atmosfæren og bygger karbonet inn i det organiske materialet i plantene. En del av dette karbonet tilføres jorda ved at det skilles ut fra planterøttene, når røtter dør og planterester tilføres jorda. Ei naken jord uten planter vil raskt miste lagret karbon.

Den lovpålagte lagringskapasiteten for husdyrgjødsel på gårdene er 8 måneder, og dette innebærer ofte at husdyrgjødsel også må spres utenom vekstsesongen. Ved å øke lagerkapasiteten for husdyrgjødsel til 12 måneder vil det ikke være behov for å spre gjødsel mer enn en gang i året. Det vil bidra til mindre avrenning til vann og vassdrag samt redusert utslipp av klimagasser. Ved rask nedmolding etter spredning av husdyrgjødsel unngås også unødig tap av lystgass (nitrogen) til luft og næringsstoffer til vann og vassdrag.

1.1.1.2 Mål

Jordbruksjord skal få bedre jordhelse, med økt moldinnhold og karbonbinding. Det skal gjødsles og arbeides med rett utstyr til rett tid når været og jorda er lagelig. Dette vil redusere utslipp og avrenning av partikler, næringsstoffer, og klimagasser fra jordbruksjord.

1.1.1.3 Tiltak

Hydrotekniske tiltak

Det kan gis tilskudd til utbedring av eksisterende bekkelukkinger, og hydrotekniske anlegg som går utover vanlige grøftetiltak, og som fører til ekstra kostnader. Tiltakene gjelder både på fulldyrka areal og på innmarksbeiter. Eksempler på tiltak kan være:

- Oppdimensjonering/utbedring av eksisterende avløpsledninger for håndtering av overflatevann
- Forbedring av inntak og nedløpsanlegg i lukket system
- Åpning av tidligere lukket bekkeløp
- Sikring av rørtløp
- Tiltak mot jorderosjon i åpne bekker og kanaler for å ta unna store vannmengder ved kraftig nedbør

Naturlige renseløsninger

Det kan gis tilskudd til tiltak som reduserer avrenning av næringsstoffer og plantevernmidler, for å hindre at disse havner i vassdrag. Eksempler på tiltak kan være:

- Etablere eller gjennomføre større vedlikeholdstiltak av fangdam, flomdam eller kumdam. En fangdam er en utvidelse av en bekk eller vannsig. Vannet reduserer hastigheten gjennom fangdammen, og næringsstoffer og partikler felles ut og samles på bunnen. Tilpasset beplantning kan bidra både til opptak av næringsstoffer, spesielt nitrogen, og til reduksjon av vannhastigheten. En kumdam har samme funksjon, men anlegges før nedløp i en kum på jordbruksjord. Det årlige vedlikeholdet av dammene støttes av RMP-tilskudd.
- Etablere erosjonshindrende beplantning i overgangen mellom jordbruksjord og vassdrag. Beplantningen må være stedegen og ha som hensikt å holde jordmasser på plass for å hindre erosjon og utglidning.

Bygningsmessige miljøtiltak

Det kan gis tilskudd til bygningstekniske tiltak som bidrar til å redusere både klimagassutslipp og utslipp til vann. Eksempler på tiltak kan være:

- Utvidelse av eksisterende lagerkapasitet for husdyrgjødsel fra 8 til 12 måneder
- Ny gjødselkum
- Overbygning/dekke av eksisterende gjødselkum
- Etablering av avrenningsfri oppsamlingsplass for talle og hestegjødsel
- Siloanlegg eller rundballelager som hindrer avrenning av pressaft
- Etablering av biobed for oppsamling av plantevernmiddelrester etter vask av utstyr
- Tekniske løsninger for å hindre avrenning fra luftegårder

Karbonbinding i jordbruksjord

Det kan gis engangstilskudd til tiltak som har til hensikt å øke karbonbindingen i jord. Tiltak kan omfatte innkjøp og spredning av biokull, ullpellets eller annet egnet materiale.

Det kan også gis tilskudd til planlegging og tilrettelegging for omlegging til regenerativ drift i korn- og grønsaksproduksjon. Den nye driftsformen skal være basert på varig plantedekke, og ha et varig perspektiv. Landbrukseiendommer med stor andel erosjonsutsatt areal vil bli prioritert.

Andre tiltak

Aktive landbruksforetak som har behov for rådgiving og hjelp til å planlegge store investeringsprosjekter på gården, for eksempel overvannshåndtering rundt driftsbygninger, gjødsellager, rundballer mm., kan få støtte til å engasjere konsulent/rådgiver for å lage planer, tegninger, skisser og kostnadsoverslag som løser disse utfordringene på gården.

1.1.2 Kulturlandskap

1.1.2.1 Bakgrunn

Kulturlandskap

Jordbruket endrer seg i takt med effektiviseringskrav. Drifter som lar seg kombinere med arbeid utenfor gården, tar over for de tradisjonelle fulltidsbrukene. Dette er spesielt tydelig i et område som vårt, med god tilgang til arbeidsplasser. De fulltidsbrukene som fortsatt er i drift må være store og rasjonelle, for å følge med i tiden.

Større maskiner krever større arealer, som igjen krever større maskiner. Store husdyrflokker trenger også store arealer, for å rasjonalisere tilsyn, gjerdedvedlikehold, flytting og annet. Dette fører til at for eksempel marginale raviner og tidligere overflatedyrkede arealer går ut av drift. Disse områdene gir en rik diversitet i kulturlandskapet.

Større driftsenheter, rasjonalisering av jordbruksjord og utfasing av mindre jordlapper gir færre og mindre restbiotoper som åkerholmer, randsoner, veikanter, bekker og dammer. Større bruk av ensilert fôr framfor tørrhøy, gir også mulighet for tidligere slått og en mer intensiv drift av grasarealer.

Bakkeplanering, utbygging og rassikring er de største truslene mot raviner i dag, og selv om tiden for bakkeplaneringer stort sett er over, er rassikring, massedepionier og utbygging fortsatt en stor trussel. Ensaldret kulturskog og overbeiting er ikke en trussel for landskapsformen i seg selv, men vil redusere artsmangfoldet betraktelig.

En annen stor utfordring for naturverdiene, er spredning av fremmede arter. De etablerer seg oftest i åpent lavland, for eksempel i jordbruksområder, industriområder og veikanter. Fremmede arter kan både utkonkurrere lokale arter, spre nye sykdommer til lokale arter, krysse seg med lokale arter eller endre hele naturtyper.

Bakkehekkende fuglearter som vipe, storspove, sanglerke og åkerrikse er de som sliter mest med å opprettholde bestanden i det norske jordbrukslandskapet. Opplysninger fra norsk ornitologisk forening (NOF) viser at endringer i arealbruk i jordbrukslandskapet i kombinasjon med nedgang i insektbestander, og klimaendringene har stor effekt for jordbruksfuglene. Menneskelig forstyrrelser og press fra ulike predatorer, som rødvov og kråker et økende problem.

Det er en økende trend for tap av landbruksareal gjennom arealbruksendring, opphør av drift eller beite og gjengroing. Særlig ser man gjengroing på småteiger eller arealer som ikke blir leid ut. Det er et stort behov for å finne virkemidler som motvirker opphør av landbruksdrift og gjengroing i vår region. Erfaringer fra RKLs prosjekt «Vitalisering av kulturlandskapet i Lørenskog, Oslo og Rælingen» viser at innleide beitedyr kan være et godt tiltak for å skjøtte og holde åpne landskap.

Nofence-klavene har skapt ny optimisme blant mange gårdbrukere ved å redusere arbeidsbyrden betydelig. Ved å redusere behovet for tradisjonelle strømgjerder eller andre fysiske gjerder, gjør klavene det mulig å flytte grensene digitalt og ha kontinuerlig oversikt over beitedyrenes plassering. Likevel har gårdbrukere i urbane områder erfart at det er nødvendig med et symbolsk gjerde rundt beiteområdet selv med bruk av klaver. Dette er viktig for å signalisere til friluftslivet at det er et aktivt beiteområde. Mange opplever økt problemer med løse hunder og angrep på beitedyrene når de kun bruker Nofence-klaver uten tilleggsgerde.

Kantvegetasjonen langs vassdrag er også et viktig landskapselement, og grunneier må ta vare på det naturlige vegetasjonsbeltet, jf. vannressurslovens §11. Det er likevel lov å drive skjøtsel av kantsonen så lenge man tar vare på de biologiske verdiene som er der. Av hensyn til flomsikkerhet kan det være nødvendig å skjøtte kantvegetasjonen langs vassdrag for å unngå skader på vegger, bygninger eller dyrka mark. Det kan også søkes om støtte til skjøtsel av kantsonen mot skog, som er beskrevet i kapittel 2.1.3, miljøtiltak i skog.

1.1.2.2 Mål

- Ta vare på og skjøtte biologisk verdifulle arealer i jordbruket
- Bedre status for truede arter i jordbruket
- Øke bruk og vern av jordbrukets genetiske ressurser
- Fremme kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting av et variert kulturlandskap.
- Bedre allmenhetens tilgang til jordbrukslandskapet

1.1.2.3 Tiltak

Biologisk mangfold

Jordbruket har utformet et rikt og levende landskap, som er av stor betydning som livsmiljø for et mylder av ulike arter og økosystemer. Biologisk mangfold er særlig knyttet til restbiotoper som for eksempel åkerholmer, randsoner, veikanter, bekker og dammer.

Raviner er en sårbar naturtype tilknyttet jordbrukslandskapet. Både raviner med et naturlig skogbilde, og raviner som brukes til beite, har et stort biologisk mangfold, uavhengig av størrelsen. På kulturbeiter finnes ofte en rik flora av karplanter og i blomsterrike sørvendte ravinesider trives mange pollinerende insekter.

Pollinatorvennlige tiltak på jordbruksarealer er også et tiltak som har positivt bidrag på insekts mangfoldet.

Gårdsdammene er sentrale for mange fuglearter og amfibier, bl.a. salamandere. SMIL-midler kan gis til å reetablere, restaurere eller forbedre gårdsdammer.

Områder registrert ved naturtypekartleggingen vil danne grunnlag for prioritering av tiltak som fremmer biologisk mangfold.

Tiltak for truede arter

Det kan gis tilskudd til tiltak som bedrer forholdene, og øker suksesspotensialet til truede arter i jordbrukslandskapet. Eksempel på tiltak kan være:

- Etablere vipestriper. Vipestriper er sammenhengende områder (2 – 20 daa) med åpen jord som får ligge brakk gjennom hele vipas hekkesesong, dvs. i perioden 10. mars – 1. juni. Målet er å gi vipa muligheter til å hekke og drive næringsøk uforstyrret fra maskinelt arbeid. Vipestripene bør ha minst 100 m avstand til høy vegetasjon, bygninger, kraftledninger og infrastruktur.
- Etablere lerkeruter. Lerkeruter er små flekker (10 – 25 m²) av usådd mark i høstsådd åker eller i graseng. Lerkeruter bør helst etableres på store og åpne kornåkrer, og på steder der det hekker eller har hekket sanglerke. Jorder med trær eller skog langs kantene bør unngås. Videre bør rutene lokaliseres utenfor etablerte kjørespor, og minst 50 m fra jordekantene. Rutene lages ved at såmaskinen slås av en kort stund under såing, slik at det lages rektangulære flekker med usådd mark. Senere kan lerkerutene behandles på samme måte som resten av jordet.
- Etablere eller forbedre kantsoner/grasstriper på jordbruksjord. Sonene vil være egnet som hekkeplass for flere bakkehekkende fugler. De bør være 3 – 6 m brede, og skal ikke sprøytes eller gjødsles. Graset skal slås eller beites én gang i året, og tidligst 15. august.

Tiltak mot fremmede arter

Det kan gis tilskudd til tiltak som begrenser eller forhindrer spredning og etablering av fremmede arter. Flere fremmede arter kan være svært invasive, og kan ha stort potensiale for å påvirke stedeegne arter og biomangfoldet i kulturlandskapet. Eksempler på tiltak kan være rådgiving eller utarbeidelse av plan for bekjempelse av fremmede arter på eiendommen, slått eller lusing av kjempespringfrø, kanadagullris, hagelupin eller andre arter som har stort skadepotensial. Langsiktige planer som viser til kontinuerlig bekjempelse av fremmede arter skal prioriteres.

Gjenåpning og inngjerding av beiter

Det kan gis tilskudd til tiltak som ivaretar det biologiske mangfoldet i kulturlandskapet og samtidig styrker beitegrunnet.

Eksempler på prosjekter som kan få tilskudd er:

- Åpne gamle beiter og gjerde dem inn, enten med virtuelle eller fysiske gjerder. Dette kan gjøres både på registrerte innmarksbeiter, registrert beiteskog og marginalt fulldyrka arealer. Tilskuddet forutsetter at området som skal beites kartfestes, og at dette området vedlikeholdes ved beiting.
- Nyetablering av egnede plasser det ikke tidligere er beitet, som for eksempel å rydde plantefelt i raviner og etablere funksjonelle beiter med virtuelle eller fysiske gjerder. Omlegging til beite skal bedre området miljøkvaliteter, og det gis ikke tilskudd til hogst som gir overskudd.

SMIL-tilskudd skal ikke normalt gis til innkjøp av maskiner og løst teknisk utstyr. Omstendigheter som kan utløse grunnlag for bruk av SMIL-midler til virtuelle gjerder (Nofence) kan være at kulturlandskapsverdiene i et område er store, eller at fysiske gjerde enten ikke er ønskelig eller mulig å få til. Tilskudd til virtuelle gjerder kan utløse for eks. krav om at arealene må beites i minst 5 år. Tilskuddet kan vurderes som et engangstilsagn, men utbetales årlig i de neste 3-5 år, etter årlig rapportering og dokumentert bruk av utstyret.

Friluftsliv og tilgjengelighet

Tiltak som tilrettelegger for friluftsliv og opplevelser i jordbrukets kulturlandskap kan få støtte. Det kan gis tilskudd til enkel tilrettelegging, utbedring og rydding av stier, gjerne i forbindelse med gamle veifar eller fegater, sammenhengende sti- og turvegnett i tilknytning til veger og viktige linjedrag i landskapet, forenklet adkomst til utmark og strandsone. Det vil måtte gjøres en avveining i hvert enkelt tilfelle hvorvidt det er forsvarlig å legge til rette for ferdsel.

Andre aktuelle tiltak kan være skilter, porter, klyvere, merking, infotavler og kompensasjon for vesentlig ulempe forbundet med allmenn ferdsel, for eksempel avlingstap

Det kan også gis midler til prosjekter som åpner for siktlinjer og enkel tilrettelegging for utsiktspunkter som bidrar til økt opplevelse av jordbrukets kulturlandskap. Tilskuddet for siktlinjer forutsetter at området vedlikeholdes.

1.1.3 Kulturminner og kulturmiljøer

Et rikt kulturlandskap som en mosaikk av ulike biotoper er viktig for artsmangfoldet, men også for friluftslivet og opplevelseskvalitetene. Gamle, røde driftsbygninger, blomsterrike enger, ferdselsårer, steingjerder, alléer, beitemark og gamle styvingstrær er bare noen eksempler på hva et rikt og variert kulturlandskap kan vise fram.

1.1.3.1 Bakgrunn

Bygningene på gården som ikke har noen funksjon i dagens drift, som smier, stabbur og bryggerhus, er ekstra utsatt for forfall.

Mange av bygningene i våre tre kommuner er SEFRAK-registrerte. I Oslo finnes «Byantikvarens gule liste» som gir en oversikt over registrerte verneverdige kulturminner og kulturmiljøer i Oslo. I Lørenskog og Rælingen finnes det kommunedelplaner for kulturminner med tilsvarende lister av registrerte kulturminner.

Når bygningene ikke er i bruk kreves det stor innsats både av tid og ressurser for å holde bygningsmassene ved like. Ved å legge til rette for nye bruksområder, for eksempel reiseliv, gårdsverksted eller annen næringsutvikling, vil det beskytte bygningene mot forfall.

1.1.3.2 Mål

- Ta vare på og utvikle diversiteten og mangfoldet i jordbrukets kulturlandskap
- Bedre tilstanden for kulturminner og kulturmiljø i jordbruket

1.1.3.3 Tiltak

Gamle bygninger og kulturmiljøer

Det kan gis tilskudd til tiltak som ivaretar kulturminnene tilknyttet jordbrukslandskapet. Eksempler på aktuelle bygninger er stabbur, smier utløser og bryggerhus. Det vil normalt ikke bli gitt tilskudd til bolighus. Det kan gis tilskudd kun til utvendige tiltak, og maksimal utbetaling er kr 115 000 pr bygning. Det kan også gis tilskudd til enkeltelementer og tiltak på kulturmiljøer og gårdsmiljøer av kulturhistorisk betydning, som for eksempel hageanlegg, steingjerder, alleer, styvingstrær, gravhauger, røyser, veifar og bruer. Det gis også tilskudd til gammelt tradisjonsarbeid tilknyttet gårdsdriften, som hesjing og jordbruk med hest, der dette gjøres tilgjengelig og synlig for allmenheten.

1.1.4 Planleggings- og tilretteleggingstiltak

For større prosjekter som krever en del forarbeid, åpner forskriften for å gi ekstra tilskudd til prosjektering og planlegging. Prosjektene skal lede fram til planer for konkrete tiltak som er nevnt i kapittelet 1.1 **Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)**

1.1.4.1 Bakgrunn

Noen av tiltakene presentert i dette kapittelet kan berøre flere grunneiere og/eller ha stort omfang. Det vil kreve mer ressurser for å gjennomføre disse store prosjektene, noe som igjen vil redusere gjennomføringsevnen.

1.1.4.2 Mål

Oppnå større resultater ved å stimulere til samarbeid mellom grunneiere om felles miljøprosjekter

1.1.4.3 Tiltak

Det kan gis SMIL-tilskudd til planlegging, igangsetting og gjennomføring av felles prosjekter eller prosesser som leder fram til gode og konkrete kulturlandskaps- og forurensningsdempende tiltak som omfatter flere grunneiere.

Eksempler på aktuelle fellestiltak kan være

- Områdeplan og skjøtselsplan for **utvikling av landskapsområder** med flere grunneiere,
- Planlegging og prosjektering av store **hydrotekniske** fellestiltak
- Plan for bedre bruk av **beiter**, beiteskjøtsel og forsøk med å leie beitedyr
- Aksjoner som bidrar til **oppdydding** av avfall eller fremmede arter som ligger i kulturlandskapet.
- Utredning mot **erodering av elvekanten** for eks. i Nordre Øyeren naturreservat i Rælingen.
- Planlegging av prosjekter om **grønn næringsutvikling** som berører et område med flere grunneiere.

Krav til planleggings- og tilretteleggingstiltakene er at de skal kunne gjennomføres på en god måte, det skal foreligge skriftlig godkjenning av alle berørte grunneiere og utført arbeid skal dokumenteres.

1.2 Drenering

Tilskudd til drenering er hjemlet i *forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord*. Forskriften har som formål å øke kvaliteten på tidligere grøftet jordbruksjord ved å gi tilskudd til drenering av dårlig drenert jord med potensial for økt jordbruksproduksjon, samt å redusere faren for erosjon og overflateavrenning av næringsstoffer til vassdrag. Det gis ikke tilskudd til tiltak som fører til fare for flom, vannforurensning, skade på automatisk fredede kulturminner, eller skade på naturmangfold. Det er kun tidligere grøftet jordbruksjord eller tidligere planert ugrøftet jord som er omfattet av ordningen, og tiltaket må gi økt jordbruksproduksjon og eller redusert erosjon/overflateavrenning. Tiltak som gir best resultat på begge punktene vil bli prioritert.

1.2.1.1 Bakgrunn

Mange av dreneringssystemene i jordbruket ble anlagt i perioden 1960-1990, og ble dimensjonert etter datidens værforhold. Dreneringssystemene har begrenset levetid, og må normalt fornyes etter 30-50 år. Dreneringsordningen skal på lik linje med SMIL-ordningen bidra til å dempe tilførselen av jordpartikler, nitrogen, fosfor og plantevernmidler til vann.

Jorderosjonen kan forekomme fra punkter hvor det er ødelagte drensrør eller erosjon rundt kummer og rørutløp, gamle hydrotekniske anlegg, underdimensjonerte rør, manglede utløp, kummer eller avskjæringsgrøfter.

Behovet for tiltak blir forsterket av hyppigere episoder med kraftig nedbør, flere fryse- og tineepisoder om vinteren og påfølgende økt avrenning.

Godt drenert jord vil også slippe ut mindre av klimagassene metan og lystgass, enn vannmettet jord

Klimagasser er en del av det naturlige kretsløpet av karbon og nitrogen. Hvilken gass og hvor mye gass som dannes, bestemmes av tilgangen til luft og vann i jorda, tilstedeværelsen av planter og andre organismer, samt karbon og nitrogen

Lystgass frigjøres fra jorda når:

- Jorda er tett og/eller våt
- Mye lett tilgjengelige næringsstoffer
- Jorda ligger naken uten voksende planter
- Jorda er sur

Metan vil frigjøres dersom det er rikelig med organisk materiale i jorda og jorda allikevel er svært våt.

Når jorda er godt drenert og har en god struktur, vil metanspisende bakterier oksidere metan til CO₂ og dermed redusere innholdet av metan i lufta.

1.2.1.2 Mål

Øke produksjonsevnen på tidligere grøftet jordbruksjord, og samtidig redusere faren for utslipp av klimagasser til luft, og næringsstoffer og partikler til vann.

1.2.1.3 Tiltak

Systematisk grøfting

Systematisk grøfting brukes for å drenere et jordbruksareal med en bestemt avstand mellom grøftene, som dekker et gitt areal. Tiltaket skal være tilstrekkelig til å sikre en tilfredsstillende dreneringstilstand på arealet. Tilskuddet utmåles etter areal.

Usystematisk grøfting

Usystematisk grøfting er når mindre felter på jordbruksarealer skal dreneres, for eksempel bløte områder, eller forsenkninger i terrenget, der det er mer hensiktsmessig å regne tiltaket i antall løpemeter enn areal. Tilskuddet utmåles etter løpemeter.

Punktutbedring

Punktutbedring omfatter reparasjon av ødelagte deler av tidligere grøfting, som korte rørstubber, kummer, sluk, nedgravd singel ol. Tilskuddet utmåles etter løpemeter.

Utbedring av åpne avskjæringsgrøfter

Avskjæringsgrøfter er åpne grøfter i skillet mellom jordbruksareal og skog. Avskjæringsgrøftene tar imot, samler opp og leder bort vannet fra skogen.

1.3 Særtiltak for kulturlandskapet

For å ivareta områdene som utmerker seg spesielt i kulturlandskapet, er det opprettet særtiltak som går utover SMIL- og dreneringsordningen.

1.3.1 Utvalgte kulturlandskap

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) er et utvalg av Norges mest verdifulle kulturlandskap. Områdene er valgt ut fordi de har store biologiske og kulturhistoriske verdier. I Oslo kommune har vi to slike områder, Sørkedalen og Nordmarksplasser.

1.3.1.1 Bakgrunn

Kulturlandskapet er skapt av mennesker i samspill med naturen gjennom mange generasjoner. Særpreget i disse områdene kan bare ivaretas gjennom fortsatt drift, skjøtsel og vedlikehold. Derfor er det opprettet en egen støtteordning for grunneiere og drivere innenfor UKL-Nordmarksplasser og UKL-Sørkedalen i Oslo kommune, og for kommunen og andre organisasjoner som bidrar til å nå målene i forvaltningsplanene og skjøtelsesplanene.

1.3.1.2 Mål

Bidra til å sikre verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, herunder sikre langsiktig skjøtsel og drift i UKL-områdene.

1.3.1.3 Tiltak

Det kan gis tilskudd til tiltak som er i samsvar med *forskrift om utvalgte kulturlandskap* og målsettingene i *forvaltningsplanen for Nordmarksplasser* og *forvaltningsplanen for Sørkedalen*, eller i tråd med de konkrete skjøtelsesplanene. Eksempler på tiltak det kan gis tilskudd til er:

- restaurering og skjøtsel av arealer
- gjenåpning av kulturlandskapet
- istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av bevaringsverdige bygninger og andre kulturminner
- nødvendig planlegging av tiltak
- formidling
- kartlegging og dokumentasjon av landskapsverdier
- kartlegging og dokumentasjons av behov for skjøtsel og sikring av natur- og kulturverdier
- tilrettelegging for ferdsel
- andre tiltak som fremmer formålet med ordningen

1.3.2 Kulturlandskapspris

Den kommunale kulturlandskapsprisen ble opprettet i 2013. Prisen er felles for de tre kommunene, og består av et pengebeløp på kr 30 000, og en vandrepris, en snidel/lauvingskniv. Prisen deles ut ved en passende anledning av ordføreren i den kommunen der prisvinneren har sin tilhørighet.

1.3.2.1 Bakgrunn

Svært mange mennesker bruker kulturlandskapet i kommunene til rekreasjon og opplevelser. I tillegg gjør den tette befolkningen at kulturlandskapet og elementer i landskapet er under et sterkt press. Hver kvadratmeter teller når privat eiendomsrett og landbruksinteresser møter næringsinteresser, friluftinteresser, naturinteresser, samferdsel og befolkningen for øvrig. Et eksempel kan være når restaurering av gamle tømmerhus må vike for etablering av hensiktsmessige stålhaller til bruk i moderne landbruksdrift, eller gamle alléer som skygger på jordene og legger begrensning på framkommelighet for større maskiner. Et godt ivaretatt kulturlandskap er viktig både for trivselen til de som har landskapet som arbeidsplass og som friluftsområde, og for landbrukets omdømme som helhet.

1.3.2.2 Mål

Synliggjøre og stimulere til innsats for skjøtsel av kulturlandskapet, samt bygninger og/eller bygningsmiljøer i tilknytning til kulturlandskapet.

1.3.2.3 Tiltak

Kulturlandskapsprisen i Lørenskog, Rælingen og Oslo, kan tildeles enkeltpersoner, foreninger, grupper eller bedrifter som har utmerket seg med en spesiell innsats for kulturlandskapet i kommunen. Ordningen administreres gjennom Regionkontor landbruk sitt driftsbudsjett. Hvert år velger RL-rådet en jury, bestående av:

- to representanter fra næringsorganisasjonene lokalt
- to representanter for administrasjonen i kommunene, der minst én har kulturmiljøfaglig kompetanse.
- én representant fra Regionkontor landbruk

Juryen velger én prisvinner hvert år, men kan også bestemme å ikke tildele prisen dersom det etter juryens mening ikke foreligger egnede kandidater innen fristen. Kommunenes kulturavdelinger/ -etat får mulighet til å uttale seg om kandidatene før prisutdeling. Vinneren nomineres til den nasjonale kulturlandskapsprisen.

Regionkontor landbruk har ansvar for kunngjøring, utlysning, forberedelser og saksutredning. Prisen deles ut ved en passende anledning etter at juryen har fattet avgjørelsen.

1.4 Jordbruket – oversikt over satser og prioriteringer

Tema	Prioritering	Tiltak	Tilskuddssats
1.1.1 Forurensning og klima	1	Hydrotekniske tiltak <ul style="list-style-type: none"> Gjenåpning av bekkelukkinger Utbedring og oppgradering av eksisterende bekkelukking Rehabilitering av gamle og etablering av nye kummer Terrengforming ifm. plassering av kum, motfall til nedløpskummer Reparasjon, oppdimensjonering og erosjonssikring/steinsetting av eksisterende utløp og skråninger Forebyggingsarbeid i form av sikring av bunn og sider i åpne kanaler 	Inntil 70 %
	2	Karbonlagring og andre økologiske renseløsninger <ul style="list-style-type: none"> Karbonbinding i jordbruksjord Etablering av ny fangdam og kumdam Tømming av fangdam (ikke årlig vedlikehold) Planting av kantvegetasjon, busker og trær langs erosjonsutsatte bekkkanter for å stabilisere kantene Varig vegetasjon/le for å beskytte og skape bedre arbeidsmiljø, trivsel og vern av bygninger 	Inntil 70 %
	3	Karbonbinding i jordbruksjord <ul style="list-style-type: none"> Innkjøp og spredning av biokull, ullpellets eller annet egnet materiale 	Inntil 70 %
	4	Bygningstekniske miljøtiltak <ul style="list-style-type: none"> Utvendelse av lagerkapasitet for husdyrgjødsel fra 8 til 12 måneder Tiltak som reduserer avrenning fra husdyrgjødsel, oppsamling av talle, hindre avrenning fra utekveer og samleplasser, siloanlegg og lager for rundballer Dekke over eksisterende gjødsellager for redusert utslipp til luft Biobed – opprette plasser for fylling av sprøytevæske som reduserer risiko for forurensning og avrenning av plantevernmidler 	Inntil 50 %
1.1.2 Kulturlandskap	5	Biologisk mangfold <ul style="list-style-type: none"> Etablering, restaurering og skjøtsel av gammel kulturmark Restaurering av gamle gårdsdammer og deres biologiske mangfold Åkerriksevennlige slåttemetoder Vipevennlig jordbruksdrift Pollinatorvennlige tiltak Fjerning av fremmede og skadelige arter 	Inntil 100 %
	6	Beiter Gjenåpning og inngjerding av både verdifulle og andre beiter, med faste og virtuelle gjerdar	Inntil 70 %
	7	Friluftsliv og tilgjengelighet <ul style="list-style-type: none"> Etablere siktlinjer for å fremheve kulturlandskapet Enkel tilrettelegging, rydding av stier ifm. gamle veifar og fegater Sammenhengende sti- og turvegnett ifm. veger og linjedrag i landskapet Forenkle adkomsten til utmark med porter, merking, skilting og infotavler Kompensasjon for vesentlig ulempe ifm. allmenn ferdsel, avlingstap 	Inntil 70 %
1.1.3 Kulturminner og kulturmiljøer	8	Gamle bygninger og kulturmiljøer <ul style="list-style-type: none"> Stabbur, mindre bygninger i helhetlig gårdstun/husmannsplass – utvendig Utløer/buer, smier, møller - utvendig Boplasser, gamle hustufter Gravhauger og røyser Gamle vegfar eller fegater, steingjerder og tre- og steinbruer Alleer, hager og gårdsmiljøer av kulturhistorisk betydning 	Inntil 70 %, maks kr. 115 000,- per bygning ¹
1.1.4 Planlegging	9	Fellestiltak <ul style="list-style-type: none"> Planlegging av fellesprosjekt som leder til et konkret tiltak knyttet til et vassdrag eller et område 	Inntil 100 %

¹ Det settes et øvre tak på kr 115 000,- i tilskudd per bygning, for perioden 2025-2028. Dette er for å unngå at enkelttiltak legger beslag på en for stor del av samlet tilskuddsbeløp til kommunene.

Tema	Tiltak	Tilskuddssats
1.2 Drenering	Systematisk drenering/grøfting	4 000 kr/daa
	Ussystematisk drenering - Punktdrenering - Åpen avskjæringsgrøft	61 kr/daa < 4000 kr/daa
1.3 Særtiltak i jordbruket	Utvalgte kulturlandskap (UKL) Nordmarksplasser og Sørkedalen i Oslo	Jf. årlig veileder for UKL- Oslo
	Tildele kulturlandskapspris	30 000 kr

2 Skogbruket

Handlingsplan for skogbruk i Oslo og Viken 2021-2025 har satt som hovedmål å øke aktiviteten og verdiskapingen i skogbruket, gjennom bærekraftig forvaltning av skogen. Handlingsplanen slår fast at dagens urbanisering, der mange av innbyggerne bruker skogen kun i folkehelsesammenheng, fører til at færre har kunnskap om skogbruk som næring. Dette innebærer økt behov for informasjon og holdningsskapende arbeid for å unngå konflikter.

Et aktivt og bærekraftig skogbruk utgjør også en viktig del av de foreslåtte tiltakene i Klimakur 2030. Skogen er viktig for arbeidet med å redusere klimagasser i atmosfæren, fordi store mengder karbon bindes i en levende skogbunn og i trær i vekst. Verdien av bundet karbon i trevirke kommer til uttrykk når tre erstatter fossile produkter, både som energi og som varige byggematerialer.

2.1 Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) er hjemlet i *forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket*. Forskriften har som formål er at det *ut fra regionale og lokale prioriteringer blir stimulert til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivaretatt og videreutviklet*. Landbrukets tiltaksstrategier beskriver disse lokale prioriteringene. Forskriften gir på denne måten mulighet til å sette lokale føringer for prioritering av tilskudd ut fra lokale behov og utfordringer, så lenge tiltakene faller inn under forskriftens virkeområder. Forskriften åpner for å gi tilskudd til skogkultur, veibygging, miljøtiltak i skog, drift med taubane, hest og annet og andre tiltak som bidrar til å utvikle skogbruket i området.

2.1.1 Skogkultur som nærings- og miljøtiltak

Skogkultur er tiltak for å fornye, reise eller pleie skog i vekst, for eksempel planting, rydding, stammekvisting eller grøfting. Aktiv skogkultur er viktig for skogens evne til å binde karbon. Ved å stimulere til rask etablering av nye skogplanter etter hogst, og til rask vekst av ungskog, vil mer karbon kunne bindes på kortere tid.

2.1.1.1 Bakgrunn

Et endret klima vil kunne forårsake flere skader på skog. Både direkte skade som følge av vindfelling og snøbrekk, men også mer indirekte skader som barkebileangrep, sykdommer og skogbrann. Skadene gir både utfordringer for lønnsomheten i næringen, og for skogens evne til å binde karbon. For å være godt rustet mot vanskelige forhold, må skogen være frisk og i god vekst.

2.1.1.2 Mål

Stimulere til utvikling av kvalitetsskog som øker karbonbindingen og som er rustet for dagens og framtidens klima.

2.1.1.3 Tiltak

Ungskogpleie

Det kan gis tilskudd til ungskogpleie. Den kan utføres som en ren avstandsregulering (reduksjon i treantallet), og/eller, fjerning av produksjonstrær med feil/skader og konkurrerende treslag.

2.1.2 Veibyggning

NMSK-forskriften åpner for å gi tilskudd til både nybygging og ombygging av skogsveier, når veien bidrar til helhetsløsninger som gir grunnlag for utnyttelse av skog- og utmarksressursene, samtidig som miljøverdier ivaretas. I tillegg til å redusere transportbehovet i terrenget, gir også skogsbilveier tilgang til Marka for barnevogner, mennesker med bevegelsesutfordringer og syklistene. Ved skogbrann danner skogsbilveiene gode branngater, og gir slukkemannskapet gode muligheter for å forflytte seg i terrenget.

2.1.2.1 Bakgrunn

I vårt område er det relativt god dekning av skogsveier, men mange av veiene er av dårlig kvalitet eller er dårlig vedlikeholdt. I enkelte områder er det god veidekning, mens i andre områder er veidekningen dårligere. Det er ikke behov for mye nybygging, men stort behov for ombygging/opprusting. Hvis veien ikke holder den standarden som kreves for å bære moderne tømmervogntog, vil tømmeret kjøres ut på mindre biler med flere turer, som gir tettere trafikk og høyere utslipp i skogen.

Den høye befolkningstettheten i området bidrar til at Marka blir veldig mye brukt til rekreasjon av mennesker som har lite kunnskap om skogbruksnæringen. Nyetablering av skogsveier er et naturinngrep som skaper sterke reaksjoner og som mange brukere av Marka har en mening om.

Det er også stort engasjement rundt hogstformer, og et sterkt ønske om økt bruk av lukkede hogstformer. Lukket hogst gir normalt mindre utbytte, men like høye kostnader. Maskinene må gjerne tilbake til det samme bestandet etter få år, og jo kortere transportstrekningen til bilvei er, jo rimeligere blir driftskostnadene ved hogsten. God dekning av skogsbilveier vil derfor kunne gi økt lønnsomhet ved lukket hogst, noe som kan gi flere lukkede hogster enn det er i dag.

2.1.2.2 Mål

Oppnå god veidekning med veier som er tilpasset dagens bruk og framtidens klima. Rasjonelle løsninger med minimale naturinngrep skal prioriteres.

2.1.2.3 Tiltak

Punktutbedring av skogsbilvei

Det kan gi tilskudd til utbedringer av flaskehalser, som høyner kvaliteten på eksisterende skogsbilveier, og/eller gjør bilveien mer tilpasset hardt vær. Eksempler på punktutbedring kan være restaurering/ombygging av eldre bruer, og utskifting av stikkrenner og kulverter med større kapasitet.

Ombygging av skogsbilveier

Det kan gis tilskudd til ombygging av eksisterende skogsveier, som fører til heving av veistandard. Hovedsakelig heving av standard fra eksisterende bilvei til veiklasse 3.

Nybygging av skogsveier

Det kan gis tilskudd til nybygging av skogsveier som følger gjeldende forskrifter og veistandard. Små tiltak som gir gode helhetsløsninger for større områder og flere eiere vil bli prioritert.

2.1.3 Miljøtiltak i skog

Det kan gis tilskudd til å ivareta og videreutvikle miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skog. Miljødirektoratet har opprettet en egen nasjonal ramme for tilskudd til miljøtiltak i skog, etter NMSK-forskriftens §6. Midlene kommer fra en nasjonal pott, men kommunen er vedtaksmyndighet for disse søknadene.

De fleste miljøtiltakene krever en avtale med kommunen. At skogeier bekrefter å ha mottatt vedtaket med vilkår og varighet, kan for de fleste tiltakene brukes som en avtale, mens for langsiktige tiltak som dekkes av NMSK-forskriften §6 b og c, kreves en 10-årig avtale med kommunen. Dette er beskrevet i tabellen i 2.3

Et annet vilkår for utbetaling av tilskudd for miljøtiltak i skog, er at miljøverdiene kan påvises og dokumenteres.

Ordningen er begrenset til områder der det drives skogbruk. Verneområder og områder som gjennom kommuneplan, reguleringsplan eller tilsvarende er regulert til annet enn landbruksformål – hvor ordinært skogbruk ikke kan drives - faller utenfor ordningen.

2.1.3.1 Bakgrunn

Biologisk mangfold

Skog omfatter en rekke ulike økosystemer med stor betydning for viktige økosystemprosesser og naturmangfold. Mer enn halvparten av Norges kjente arter er knyttet til skogens ulike habitater og livsmedier, inkludert 48 % av de truede artene. Skogen rommer også stadig flere fremmede arter, som over tid kan ha stor økologisk effekt på skogens økosystemer.

Landskap

Et godt skoglandskap oppfyller både friluftslivets behov for skjønnhet, artenes behov for levested og økosystemets behov for funksjon. Slik en kantsones funksjon mot vann og vassdrag er å hindre utrasing fra bredden, gi skygge og næring til vannlevende organismer, suge opp næringsalter som ellers ville gått i vannet, bremse overflatevann fra å ta med seg partikler, og å være skjulested og leveområde for mange arter.

Friluftsliv

Den urbane Oslomarka gir gode forhold for enkelt friluftsliv, men nærheten til byen gir en del utfordringer for de som skal utøve tradisjonell landbruksnæring med jord- og skogbruk. Gårdstun blir ofte sett på som offentlig tilgjengelig eiendom med fri ferdsel helt inn mellom husene. Ferdsel på jordbruksområder og plantefelt kan medføre ulemper for grunneier i form av skader og forsøpling. Beitedyr og kornjorder kan begrense tilgangen til både utmarka og til fiskeplasser langs elver og vassdrag. Tilrettelegging av turstier, ridestier og gjerdeklyvere kan dempe konflikter og bedre allmenhetens tilgang til landbruksområder.

Kulturminner

Kulturminner er alle slags spor etter menneskelig aktivitet gjennom tidene. I skogen finner vi blant annet spor etter tidligere dyrking, fangstgroper, gravhauger, gamle veier og -far, og spor etter jernutvinning, kullproduksjon og tjærebrenning. Det er mange kulturminner i skog som fortsatt er skjult og uregistrerte, men de vi kjenner til er det viktig å ta vare på.

2.1.3.2 Mål

- Stimulere til skogbehandling med fokus på biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skog

2.1.3.3 Tiltak

A – Skjøtselstiltak for å ivareta og utvikle miljøverdier

- For økt biologisk mangfold kan det gis tilskudd til ekstraordinær kartlegging av naturverdier i produksjonsskog. Kartleggingen kan for eksempel utføres av en biolog som registrerer enkeltfunn, eller av en skogbruksplanlegger med mis-kompetanse som registrerer livsmiljøer. Resultatet skal registreres og være offentlig tilgjengelig. Kartleggingen skal ikke erstatte ordinær skogbruksplanlegging med miljøregistrering. Kartlegging av skog over 100 år prioriteres.
- For å forhindre tap av biologisk mangfold, kan det gis tilskudd til å mekanisk bekjempelse fremmede arter i skog. Metoden for bekjempelse må være egnet, uten bruk av plantevernmidler, og en flerårig avtale om oppfølging av tiltaket skal tegnes med kommunen. Det gis både tilskudd til bekjempelse av førformerte fremmede treslag, og andre fremmedarter, men de to tiltakene har ulike søknadsskjemaer og tiltakskoder.
- For å legge til rette for friluftslivet, kan det gis tilskudd til tilrettelegging av turstier og -veier til utmark, og til årlig vedlikehold av disse. Tiltakene skal ikke gå på bekostning av naturverdier, og tiltak som fremmer både friluftsliv og naturmiljø vil bli prioritert.
- For å ivareta kulturminner i skog, kan det gis tilskudd til rydding av skog, ungskog og hogstavfall ved kulturminner i skog. Tilskuddet kan gis både for engangstiltak og for årlig vedlikehold. Varige, gode løsninger vil bli prioritert.
- Det kan gis tilskudd til kvalitetsfremmende skjøtsel av kantsoner. Skjøtselen skal ha som hensikt å bedre kantsonens økologiske funksjon, som for eksempel ved å ta ut ustabile bartrær, og sikre en god sjiktning av løvtrær og busker.
- Det kan gis tilskudd til restaurering av myr eller sumpskog. Hensikten er å gjenskape myras økologiske og hydrologiske egenskaper slik den var før drenering. Vannet må hindres fra å renne i de gamle grøftene, og i stedet ledes ut på myrflata og fordeles utover

B – Langsiktig bevaring av spesielle miljøverdier

- Det kan gis tilskudd til å opprette nye nøkkelbiotoper. Naturverdiene i de nye biotopene må kunne dokumenteres, og skal registreres. Tiltak som ivaretar gammelskog, skal prioriteres. Det skal tegnes en 10 års avtale med kommunen om ivaretagelse av biotopen.
- Det kan gis tilskudd til langsiktig bevaring av biotoper med tiurleiker, og rovfuglreir. Biotopen må dokumenteres, og skal registreres.

2.1.4 Hensynsfull drift

Enkelte steder er driftsforholdene vanskeligere enn andre. Det kan være bæresvak mark, sårbare miljøverdier eller ulendt terreng som gjør det vanskelig å få en lassbærer forbi. Andre ganger kan det være områder man ønsker å hogge, men som ligger såpass langt unna eksisterende bilvei og velteplass at hogsten ikke blir lønnsom. For alle tiltakene gjelder et minste framkjørt hogstkvantum på 50 kbm.

2.1.4.1 Bakgrunn

Ved bruk av lukket hogst og ved drift av kontinuitetsskog, vil terrengtransport kunne bli en utfordring. I begge tilfeller må hogsten utføres flere ganger samme sted, noe man slipper ved flatehogst. Tiden og ressursene man bruker på terrengtransporten blir avgjørende for lønnsomheten.

Lønnsomheten i skogbruket er redusert de siste årene, og dette merkes særlig på drifter i vanskelig terreng. Vanskelig terreng kan også innebære bæresvak mark, der store omveier eller kjøreskader kan bli resultatet.

Avrenning fra skogbruket har fått mindre oppmerksomhet enn jordbruket, men dette vil også kunne påvirke vannkvaliteten i vassdrag og fjorden. Bruk av hest til utkjøring av tømmer, vil ikke gi de samme kjøresporene og derfor ikke partikkelavrenning som ved bruk av lassbærer.

Kjørespor fra lassbærer er ofte til hinder og sjenanse for friluftslivet. Milde vintre vil over tid kunne redusere mulighetene for drift i fuktige partier. Utkjøring med hest kan i mange tilfeller fungere som en reserveløsning ved uventet værromslag, eller en tilleggsløsning ved større drifter der deler av tømmeret må kjøres ut over våte partier.

Det er få ekipasjer som har kompetanse til rasjonell tømmerdrift, og en utfordring vil være å opparbeide en stabil tilgang, slik at arbeidskraften er tilgjengelig når behovet melder seg.

2.1.4.2 Mål

- Øke bruken av, og kunnskapen om utkjøring av tømmer med hest.
- Redusere behovet for nybygging av skogsbilvei, og øke lønnsomheten i drift av kontinuitetsskog

2.1.4.3 Tiltak

Skogsdrift med hest

Det kan gis tilskudd til utkjøring av skogsvirke med hest. Tilskuddet utbetales etterskuddsvis etter antall kbm framkjørt virke.

Lang terrengtransport

Det kan gis tilskudd til lang terrengtransport, der korteste farbare avstand til velteplass er minst 1,5 km. Terrengtransporten skal skje under gode driftsforhold for å unngå kjøreskader. Tilskuddet utbetales etterskuddsvis etter antall kbm framkjørt tømmer, men krever forhåndsgodkjenning av landbrukskontoret. Tilskudd kan bare gis der det er foretatt registrering av miljøkvaliteter i området. I områder der det ikke er foretatt ordinære miljøregistreringer, skal det stilles krav om gjennomføring av de føre-var-tiltak som er nedfelt i Norsk PEFC Skogstandard (jfr. forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket). Oppretting av kjørespor er ikke en del av tilskuddsgrunnlaget.

2.1.5 Andre tiltak i skogbruket

Kommunen kan også tildele tilskudd til andre tiltak og prosjekter som bidrar til å utvikle skogbruket i kommunene. Tiltakene kan ikke være omfattet av andre etablerte tilskuddsordninger i landbruket.

2.1.5.1 Bakgrunn

Formålet med NMSK-midlene er at det *ut fra regionale og lokale prioriteringer blir stimulert til økt verdiskaping i skogbruket, samtidig som miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivaretatt og videreutviklet*. Det er åpnet for å gi tilskudd til «andre tiltak i

skogbruket». Hensikten er å gjøre det mulig å støtte større prosjekter og interessante tiltak, som på en god måte bidrar til å nå forskriftens mål.

2.1.5.2 Mål

- Utvikle skogbruket i kommunen utover hva andre tilskuddsordninger i landbruket dekker.

2.1.5.3 Tiltak

Tiltak etter denne ordningen kan være vidtrekkende, og kan gjerne være større prosjekter.

Eksempler på tiltak kan være:

- Prosjekt for aksjonsrettet ungskogpleie. Et slikt prosjekt har tidligere vist god effekt på aktiviteten.
- Det kan gis tilskudd til lang terrengtransport ved lukkede hogstformer, der korteste farbare avstand til velteplass overstiger 300 meter. Terrengtransporten skal skje under gode driftsforhold for å unngå kjøreskader. Tilskuddet utbetales etterskuddsvis etter antall kbm framkjørt tømmer, men krever forhåndsgodkjenning av landbrukskontoret. Tilskudd kan bare gis der det er foretatt registrering av miljøkvaliteter i området. I områder der det ikke er foretatt ordinære miljøregistreringer, skal det stilles krav om gjennomføring av de føre-var-tiltak som er nedfelt i Norsk PEFC Skogstandard (jfr. forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket).
- Etablere et varig driftsopplegg for «kontinuitetsskog»² med framtidig driftsplan. Krav til arealet som skal legges om:
 - minst 100 daa sammenhengende produktiv skog,
 - Ingen eksisterende bilvei innen området
 - Variert alderssammensetning, men med en stor andel skog i hkl IV og V.

Det skal tegnes en 10-årig avtale med kommunen, med intensjon om senere videreføring av driftsopplegget.

Driftsplanen må inneholde

- et kart over enkle driftstraséer som ikke utløser søknadsplikt etter landbruksveiforskriften.
- en plan for hogst og skjøtsel, som fremmer utviklingen av en sunn fleraldret kontinuitetsskog.

Tilskudd for lang terrengtransport ved lukkede hogstformer og varig driftsopplegg for «kontinuitetsskog», krever nærmere utredning om utforming av ordninger og tilskuddssatser før de kan iverksettes.

2.2 Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer

2.2.1 Skogbruksplanlegging

Tilskudd til skogbruksplanlegging er hjemlet i *Forskrift om skogbruksplanlegging med miljøregistreringer*. Det er Statsforvalteren som forvalter tilskuddsordningen, men er gjennom forskriften pliktig til å fastsette tilskuddet i samråd med kommunen etter en hovedplan for skogbruksplanleggingen. Det er også kommunen som er saksbehandler for søknadene.

² Fleraldersskog/kontinuitetsskog er (i motsetning til bestandsskog) skog der hele området har en kontinuerlig, jevn fordeling av alle aldersklasser. Driftsmetoden krever et godt kartlagt, fast driftsveinett for skogsmaskiner, slik at alle trærne kan nås uten å kjøre i stykker framtidstrær.

2.2.1.1 Bakgrunn

En god og oppdatert skogbruksplan gjør det enklere å finne helhetlige, gode løsninger som er essensielt i marka-skogbruket, der flere ulike verdier skal tas hensyn til. Et grunnleggende virkemiddel for bærekraftig skogforvaltning er at skogbruksplanleggingen videreutvikles i takt med skognæringens behov og lokale utfordringer. Spesielle utfordringer i vår region er manglende kulturminneregistreringer i skog. Dette er noe skogbruksplanleggingen bidrar til å løse, ved at kulturminner i skog skal kartlegges ved utarbeidelse av nye planer.

2.2.1.2 Mål

Stimulere skogbruksplanlegging som et grunnleggende virkemiddel for å fremme et bærekraftig skogbruk med aktiv næringsmessig utnytting av skog- og utmarksressursene på kort og lang sikt, og slik at biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivarettatt og videreutviklet.

2.2.1.3 Tiltak

Det pågår (2024) rullering av skogbruksplaner for alle private skogeiere i kommunene, med unntak av Losby og Løvenskiold. De gamle planene er fra 2005 (Oslo) 2010 (Lørenskog og Rælingen), og de nye planene ferdigstilles og leveres våren 2026.

2.3 Skogbruket – oversikt over satser og prioriteringer

Kapittel	Prioritering	Tiltak	Hjemmel	Søknadsskjema	Kode	Maks tilskudd	
Kommunal pott - Skogkultur	1	Ungskogpleie Eiendommer < 10 000 daa	NMSK §4	Digitalt/ LDIR-909b	133	40 %, < 300 kr/daa	
		Ungskogpleie Eiendommer > 10 000 daa	NMSK §4	Digitalt/ LDIR-909b	133	30 %, < 240 kr/daa	
	2	Tiltak og prosjekter som ikke dekkes av andre tilskuddsordninger i landbruket	NMSK §8				Inntil 100 %
		<ul style="list-style-type: none"> Ungskogpleieprosjekt Lang terrengtransport ved lukket hogst > 300 meter Utarbeide og etablere et driftsopplegg for kontinuitetsskogbruk 	NMSK §8	NMSK §§6a og 8			
Kommunal pott - Veibygging, drift med hest o.a.	1	Punktutbedring av skogsbilvei	NMSK §5	Digitalt/ LDIR-903b		40 %	
	2	Ombygging av skogsvei	NMSK §5	Digitalt/ LDIR-903b		40 %	
	3	Utkjøring av tømmer med hest	NMSK §7	LDIR-916b	682-1-4	50 kr/kbm	
	4	Nybygging av skogsvei	NMSK §5	Digitalt/ LDIR-903b		20 %	
	5	Lang terrengtransport >1,5 km	NMSK §7	LDIR-916b	681-5-3	25kr/m ³ /km, maks 35 kr/m ³	
Nasjonal pott - Miljøtiltak i skog	1	B - Langsiktig bevaring av spesielle miljøverdier i skog	NMSK §6b	Digitalt/ LDIR-911b		50 % ³	
		<ul style="list-style-type: none"> Opprette nye nøkkelbiotoper 	NMSK §6b	Digitalt/ LDIR-911b	671-2-2		
		<ul style="list-style-type: none"> Langsiktig bevaring av fuglebiotoper 	NMSK §6b	Digitalt/ LDIR-911b	671-3/4-2		
	2	A - Skjøtselstiltak for å ivareta og utvikle miljøverdier	NMSK §6a	Digitalt/ LDIR-911b			70 %^[1]
		<ul style="list-style-type: none"> kartlegging og registrering av naturverdier 	NMSK §6a	Digitalt/ LDIR-911b	670-1-2		
		<ul style="list-style-type: none"> Fjerne fremmede plantearter (unntatt treslag) 	NMSK §6a	Digitalt/ LDIR-911b	670-1-1		
		<ul style="list-style-type: none"> Tilrettelegge turstier og veier til utmark 	NMSK §6a	Digitalt/ LDIR-911b	670-3-1		
		<ul style="list-style-type: none"> Rydde skog og/eller hogstavfall rundt kulturminner i skog 	NMSK §§4 og 6a	Digitalt/ LDIR-911b	670-4-1		
		<ul style="list-style-type: none"> Skjøtsel av kantsoner i skog 	NMSK §§4 og 6a	Digitalt/ LDIR-911b	670-2-1		
		<ul style="list-style-type: none"> Restaurere myr eller sumpskog 	NMSK §6a	Digitalt/ LDIR-911b			

1. Det kan gis maksimalt 75 000

3 Prioritering og saksbehandling

3.1 Prioritering og tilskuddssatser

3.1.1 SMIL

SMIL-tiltakene skal prioriteres ut fra målsettingene. Ifølge jordbruksforhandlingene (2023), anmodes kommuner med areal som drenerer til Oslofjorden å prioritere vannmiljøtiltak i SMIL-ordningen, samtidig som de ulike formålene med SMIL blir hensyntatt.

RMP for Oslo og Viken 2023-2026 setter føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler:

- prioritere tilskudd til områder med de største miljøutfordringene og
- prioritere tiltak som gir god miljøeffekt.
- hydrotekniske tiltak skal prioriteres i leirjordsområdene.

SMIL-forskriften åpner for å gi tilskudd på inntil 70 % av godkjent kostnadsoverslag til kulturlandskapstiltak og forurensningstiltak. For særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold, og for planleggings- og tilretteleggingsprosjekter åpner forskriften for engangstilskudd med inntil 100 % av godkjent kostnadsoverslag. Graden av egennytte og samfunnsnyttene skal gjenspeiles i tilskuddssatsen. Jo mindre nytte søker selv har av tiltaket og jo mer samfunnsnytte tiltaket har, desto større vil tilskuddssatsen være.

Tabellen i kapittel 6 viser en oversikt over tiltak, maksimal tilskuddssats og generell prioriteringsrekkefølge. Listen over tiltak er ikke uttømmende.

Kravene i SMIL-forskriften må være oppfylt for alle tiltakene. Hvert år lager landbrukskontoret en SMIL-veileder. Den gir informasjon om aktuelle tiltak, vilkår og veiledende satser som kan brukes til å utarbeide kostnadsoverslag. Størrelsen på satsene blir revidert i samsvar med prisstigningen.

3.1.2 Drenering

Dreneringsforskriften fastsetter at tiltak der dreneringen både gir økt jordbruksproduksjon og reduserer faren for vannforurensning skal prioriteres. Ved videre behov for prioritering skal ifølge jordbruksforhandlingene (2023) arealer med korn, grønnsaker og poteter prioriteres ved fordeling av midler, blant annet på grunn av vannmiljøutfordringer.

Tilskudd til systematisk grøfting utgjør 4 000 kroner per dekar. Ved annen grøfting kan det gis 61 kroner per løpemeter grøft begrenset oppad til 4 000 kroner per dekar. Satsene er fastsatt av staten og kan endres ifm. jordbruksforhandlingene.

3.1.3 Kulturlandskapspris

Kulturlandskapsprisen kan tildeles til en person, forening, gruppe eller bedrift som har gjort en spesiell innsats eller vist et spesielt engasjement for kulturlandskapet i regionen.

Formålet med den lokale kulturlandskapsprisen, er å berømme en spesiell innsats for kulturlandskapet i kommunene, og å stimulere til å ta vare på og utvikle kulturlandskapet gjennom gode eksempler.

Kulturlandskapsprisen har en egen pott på kr 30 000, og prioriteringen av tildelingen skal følge formålet med prisen.

3.1.4 NMSK

Skogkultur skal ha høy prioritering. Det støttes av handlingsplanen for skogbruk i Oslo og Viken 2021-2025. Det er kommunen som fastsetter satsene, men blir av Statsforvalteren oppfordret til å samkjøre satser med tilgrensende kommuner i fylket. Den tildelte potten påvirkes ikke direkte av de lokale satsene, og ved lave satser vil flere tiltak bli innvilget og motsatt.

Tabellen i kapittel 2.3 viser en oversikt over tiltak, maksimal tilskuddssats og generell prioriteringsrekkefølge. Listen over tiltak er ikke uttømmende.

3.2 Retningslinjer for saksbehandling

3.2.1 Søknadsfrist og publisering

Landbrukskontoret skal legge opp til en søknadsrunde i året. Informasjon om tilskuddsordningene omfattet av denne tiltaksstrategien skal publiseres på hjemmesiden og i infoskrivet, samt andre aktuelle informasjonskanaler, før søknadsfristen. I tillegg skal det utarbeides en årlig veileder for SMIL- og dreneringsmidler. Det søkes gjerne etterskuddsvis om tilskudd til skogkultur, mens de fleste andre søknadene krever en innvilget søknad i forkant av tiltaket.

3.2.2 Vurdering av søknad

Når søknad om tiltak kommer inn, skal det gjøres en enkel vurdering av innholdet:

- All nødvendig informasjon er registrert (antall, areal, underkoder)
- En rimelighetsvurdering av kostnadene
- En enkel vurdering om tiltakene er økologisk og faglig forsvarlig
- Vurdere risikoen og avgjøre om det bør gjennomføres befaringsfeltkontroll før endelig vedtak fattes.

Når søknad om etterbetaling kommer inn, skal det i tillegg kontrolleres:

- Det er oppgitt kostnad på hvert tiltak, og gjøre en rimelighetsvurdering av disse
- Kostnader er tilstrekkelig dokumentert (egne timelister, kart, fakturakopi fra tredjepart)
- Søknaden er signert av skogeier

I saksbehandlingsprosessen kan landbrukskontoret innhente uttalelser og innspill fra andre faginstanser for å vurdere og sette krav til gjennomføring av hvert enkelt omsøkte tiltak. Dette kan være Akershus fylkeskommune, Byantikvaren i Oslo, vannområdene i regionen og miljørådgivere i kommunene. Dreneringssøknader skal oversendes kulturminnemyndigheten for en kulturminnefaglig vurdering. Det kan bli krav om en arkeologisk undersøkelse i forkant, også om arealene er drenert tidligere. Staten dekker utgifter til arkeologisk undersøkelse i dreneringssaker mindre enn 100 daa.

I forbindelse med saksbehandlingen kan det være nødvendig at landbrukskontoret foretar befaringsfeltkontroll for å bli bedre kjent med prosjektet.

3.2.3 Behandling

Alle SMIL-søknader skal presenteres og diskuteres i RL-rådet (regionalt råd for næring, miljø og kultur i landbruket). RL-rådet består av representanter fra bondelagene fra hver kommune, bonde- og småbrukarlaget, skogeierlaget og fagpersoner fra miljø- eller kulturminneforvaltningen i kommunene. I samråd med RL-rådet skal landbrukskontoret fatte vedtak om tildeling av tilskudd.

Søknader som kommer inn etter fristen blir behandlet fortløpende ut året, under forutsetning av at det fortsatt er ufordelte midler.

3.2.4 Vilkår og forbehold

Vedtak om tilskudd til drenering og SMIL-tilskudd, er gyldige i tre år etter at søknaden ble innvilget. I tillegg kan man for SMIL-søknader søke om en forlengelse opp til 5 år etter at søknaden ble innvilget.

Ved alle vedtak om tilskudd skal forholdet til annet lovverk, for eks. naturmangfoldloven, vurderes. For tiltak som skal gjennomføres på arealer som ligger under marin grense, skal det vises til veilederen fra NVE «Veiledning ved små inngrep i kvikkleiresoner».

Innvilget tilskudd innebærer ikke at det er gjort en saksbehandling og vurdering av tiltaket etter alle relevante lovverk. For enkelte tiltak kan det være behov for avklaring og tillatelse for gjennomføring etter andre lovverk. Dette kan for eksempel gjelde:

- Fangdammer kan utløse krav om behandling etter plan- og bygningsloven og vannressursloven
- Steinsetting i bekk/elv kan utløse krav om behandling etter vannressursloven
- Endring av bekkeløp krever behandling etter vannressursloven
- Inngrep i kantsone til bekk kan utløse krav om behandling etter vannressursloven
- Tiltak på bygninger kan utløse krav om behandling etter plan- og bygningsloven og kulturminneloven
- Bygningsmessige miljøtiltak kan utløse krav om behandling etter plan- og bygningsloven
- Skogrydding for åpning av beitemark kan utløse krav om behandling etter nydyrkingsforskriften og/eller kulturminneloven.

Lista er ikke uttømmende, verken med hensyn til alle aktuelle lovverk eller hvilke tiltak som kan utløse krav til behandling etter annet lovverk. Det må vurderes i hvert enkelt tilfelle hvorvidt tiltaket krever vurdering etter annet lovverk

3.2.5 Utbetaling og kontroll

Både SMIL- og NMSK-tilskudd skal normalt etterbetales etter anmodning. Begge ordningene kan imidlertid utbetale deler av tilskuddet fortløpende etter anmodning og dokumentasjon på utført arbeid.

Etter gjennomføring kan noen tiltak ha behov for etterkontroll:

- Tiltak med høy total kostnad, inklusive veiprosjekter.
- Søkere som tidligere har hatt avvik ved kontroll
- Tiltak som det er usikkert om er økonomisk forsvarlig.
- Tiltak som det er usikkert om er økologisk forsvarlig.
- Tiltak som det er usikkert om er faglig forsvarlig.